

ARBETSDOMSTOLEN

REMISSYTTRANDE
2023-06-29

Dnr 16/2023
Saknr 124

Ju2023/00712

Justitiedepartementet

Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende
(SOU 2023:12)

Arbetsdomstolen önskar lämna följande synpunkter.

Avsnitt 6 – Formerna för grundlagsändring förstärks

Arbetsdomstolen delar kommitténs bedömning att formerna för grundlagsändring bör ändras i syfte att förstärka skyddet för grundlagarna.

Arbetsdomstolen tillstyrker kommitténs förslag om att det ska införas en särskild beslutsregel i regeringsformen om två tredjedels majoritet när riksdagen genom sitt andra beslut antar en grundlagsändring slutligt (avsnitt 6.3.1) samt förslagen om kvorumregler (avsnitt 6.3.2).

Avsnitt 10 Vissa utgångspunkter när det gäller domstolsadministrationen

Avsnitt 10.3.4 En mer självständig myndighet för domstolsadministration och avsnitt 10.3.5 Uppdragets omfattning m.m.

Kommittén förslår att det inrättas en ny förvaltningsmyndighet, Domstolsstyrelsen, som fortsättningsvis ska ansvara för den övergripande administrationen av domstolarna. Kommittén gör bedömningen att

Domstolsstyrelsens huvudsakliga uppdrag ska vara att tillhandahålla administrativt stöd och service åt de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, hyres- och arrendenämnderna, Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden och att uppdraget inte bör utvidgas till att omfatta Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsedomstolen.

Arbetsdomstolen delar kommitténs bedömning att uppdraget inte bör utvidgas till att omfatta Arbetsdomstolen.

Avsnitt 11 En ny domstolsstyrelse införs

Avsnitt 11.4.3 En grundlagsreglering införs

Kommittén föreslår att det införs en bestämmelse i regeringsformen där det slås fast att det för domstolarnas administration ska finnas en särskild myndighet (11 kap. 15 § regeringsformen). Enligt den föreslagna lydelsen omfattas emellertid alla domstolarnas administration av bestämmelsen, därmed även specialdomstolarnas. Enligt Arbetsdomstolens mening bör den föreslagna bestämmelsen omformuleras så att den överensstämmer med motivtexten. Den skulle kunna formuleras enligt följande.

För de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna finns en särskild myndighet som leds av en styrelse, där en majoritet av ledamöterna är eller har varit ordinarie domare.

Avsnitt 12 – Vissa frågeställningar när det gäller utnämning av ordinarie domare

Avsnitt 12.2.3 Ett nytt nomineringsförfarande införs när det gäller de ledamöter som förordnas av regeringen

Kommittén föreslår att nomineringsförfarandet till Domarnämnden ska i större utsträckning regleras i lag och att det ska föras in en reglering om detta i förslaget till lag om domstolar och domare (4 kap. 4 §). Där anges att innan regeringen förordnar en ledamot eller ersättare i nämnden ska den inhämta förslag bl.a. från Arbetsgivarverket när det gäller den ledamot eller ersättare som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet. I denna del är det inte fråga om någon förändring i sak jämfört med vad som gäller i dag. Det kan dock ifrågasättas om Arbetsgivarverket är den statliga myndighet som ska ha förslagsrätt såvitt avser ledamoten som ska vara jurist verksam utanför domstolsväsendet.

Enligt 3 kap. arbetstvistlagen utses en (1) ordinarie ledamot och tre ersättare i Arbetsdomstolen efter förslag av Arbetsgivarverket. Arbetsgivarverket kan också uppträda som part (staten genom Arbetsgivarverket) i mål hos Arbetsdomstolen. Även om den kandidat som föreslås av Arbetsgivarverket till ledamot och ersättare i Domarnämnden inte behöver vara verksam jurist hos just Arbetsgivarverket anser Arbetsdomstolen att det, mot den angivna bakgrunden, finns skäl att överväga om inte en annan statlig myndighet bör ges rätten att föreslå kandidaterna i fråga, då nämnden handlägger utnämningsärenden av även ordförande i Arbetsdomstolen.

Avsnitt 12.2.6 Ett förstärkt grundlagsskydd m.m.

I 11 kap. 6 § regeringsformen anges att ordinarie domare utses av regeringen och att vid utnämningen ska avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Kommittén gör bedömningen att även vissa frågor om beredningen vid utnämningen av ordinarie domare bör regleras på grundlagsnivå.

Kommittén föreslår att 11 kap. 6 § regeringsformen ska tillföras bl.a. en reglering om att regeringens utnämning av ordinarie domare ska ske efter förslag av ett särskilt organ. I förslaget till lag om domstolar och domare föreslås att regeringen ska enbart få utnämna till ordinarie domare den som Domarnämnden har föreslagit för anställningen (4 kap. 13 §).

Av regleringen framstår det som att det endast är regeringen som ska fästa avseende endast vid sakliga grunder vid själva utnämningen av ordinarie domare. Det finns ingen motsvarande reglering för Domarnämnden såvitt avser förslaget till regeringen om utnämning av en ordinarie domare. Enligt Arbetsdomstolens mening bör det övervägas om det inte bör införas en sådan reglering, i grundlagsbestämmelsen eller åtminstone i den föreslagna lagen om domstol och domare. Detta framstår som angeläget om regeringen ska vara formellt bunden av Domarnämndens förslag. 11 kap. 6 § regeringsformen andra stycket skulle kunna formuleras enligt följande.

Vid förslagslämnandet och utnämningen ska avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Avsnitt 13 – Tillsyn över domstolar och domare

Avsnitt 13.2 Överväganden

Kommittén föreslår att det i regeringsformen ska införas en bestämmelse om att endast Riksdagens ombudsman och Riksrevisionen ska få utöva tillsyn över och granska domstolarnas rättskipande verksamhet (11 kap. 3 § regeringsformen) och att Justitiekanslerns tillsynsuppgifter och ingripandemöjligheter i fråga om domstolar och domare tas bort. Justitiekanslern ska dock enligt förslaget fortsatt utöva tillsyn över domstolarnas administrativa verksamhet. Arbetsdomstolen har ingen erinran mot förslaget i sig.

Enligt Arbetsdomstolens mening kan det dock ifrågasättas vad som i den föreslagna grundlagsbestämmelsen avses med att ”granska domstolarnas rättsskipande verksamhet”. En överinstans granskning av en underinstans avgörande, efter ett överklagande, bör kunna beskrivas som en granskning av domstolens (underinstansens) rättsskipande verksamhet. Detsamma gäller vid prövning enligt särskilda rättsmedel. Arbetsdomstolen anser därför att den föreslagna lydelsen bör omformuleras så att det tydligare framgår att överinstansers prövning inte hindras.

Avsnitt 14 – Formerna för att utkräva ansvar av ordinarie domare

Kommittén gör bedömningen att det finns skäl att se över den nuvarande ordningen med Statens ansvarsnämnd som prövningsorgan såvitt avser ordinarie domare som inte är justitieråd och att det bör inrättas ett nytt självständigt prövningsorgan (Domaransvarsnämnden) för prövning av vissa angivna frågor, t.ex. skiljande från anställningen. Kommittén föreslår att det införs regler i 11 kap. 9 § regeringsformen om att vid en domstolsprövning av ett sådant beslut ska endast ordinarie domare ingå i domstolen och om prövningen ska se i annan ordning ska det beslutande organet bestå av en majoritet av ledamöter som är eller ha varit ordinarie domare. Arbetsdomstolen har inget att erinra mot detta. Arbetsdomstolen delar vidare kommitténs bedömning att frågan om domstolsprövningen ska ske i arbetsrättslig ordning bör utredas vidare.

I fråga om den närmare processen för att få Domaransvarsnämndens beslut prövat i domstol föreslår kommittén att beslutet ska kunna överklagas och att prövningen ska göras av Svea hovrätt. Hovrätten föreslås vara domför med tre lagfarna domare. Den nuvarande ordningen ska alltså inte längre gälla där prövningen antingen sker först i tingsrätt eller, om domaren är medlem i och företräds av en arbetstagarorganisation, i Arbetsdomstolen. Bakgrunden till övervägandet är bl.a. sammansättningen i Arbetsdomstolen och

förekomsten av s.k. intresseledamöter. Ett alternativt förslag till den ordning som föreslås i betänkandet skulle kunna vara att prövningen alltjämt är kvar hos Arbetsdomstolen, men att domstolens sammansättning skulle vara en annan än den nuvarande då dessa mål prövas. Arbetsdomstolen skulle vid prövningen av dessa mål kunna vara domför med tre av Arbetsdomstolens ordinarie ordförande eller i en kombination av ordinarie ordförande och vice ordförande som är ordinarie domare.

En annan fråga, som kommitténs överväganden aktualiserar, är hur arbetstvister som rör Arbetsdomstolens anställda ska hanteras, när dessa enligt gällande reglering ska prövas i Arbetsdomstolen. Ordförandena i domstolen får då anses jäviga. Arbetsdomstolen anser att denna fråga bör utredas i särskild ordning.

Avsnitt 15 – Avgångsskyldighet på grund av ålder för ordinarie domare

Avsnitt 15.2.2 Kvarstående i anställningen

Kommittén föreslår att en ordinarie domares avgångsskyldighet preciseras till utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år (5 § lagen om fullmaktsanställning). Kommittén föreslår vidare att efter ansökan av en ordinarie domare ska Domstolsstyrelsen få besluta om att avgångsskyldigheten ska infalla vid en senare tidpunkt (5 a § samma lag). Domstolsstyrelsen ska pröva ansökan utifrån en bedömning av om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl för det vid domstolen.

Den nya föreslagna bestämmelsen (5 a §) omfattar alla ordinarie domare, alltså även ordinarie domare i Arbetsdomstolen. Det kan enligt Arbetsdomstolen ifrågasättas om det ska vara Domstolsstyrelsen som ska pröva en ansökan såvitt avser en ordinarie domare i Arbetsdomstolen. Arbetsdomstolen omfattas inte av Domstolsverkets verksamhet och föreslås inte heller omfattas av Domstolsstyrelsens uppdrag. Enligt

Arbetsdomstolens mening bör det övervägas om inte ett annat organ bör pröva en ansökan från en ordinarie domare hos Arbetsdomstolen, t.ex. Domarnämnden eller något annat lämpligt organ.

Övriga förslag

Arbetsdomstolen har inga synpunkter på förslagen i övrigt.

Detta yttrande har beslutats av ordförandena Cathrine Lilja Hansson, Karin Renman, Sören Öman och Lars Dirke.

Föredragande har varit rättssekreteraren Robin Henningson.

På Arbetsdomstolens vägnar

Cathrine Lilja Hansson